

12. HAFTA

ULUSAL ORDUNUN KURULMASI

GİRİŞ

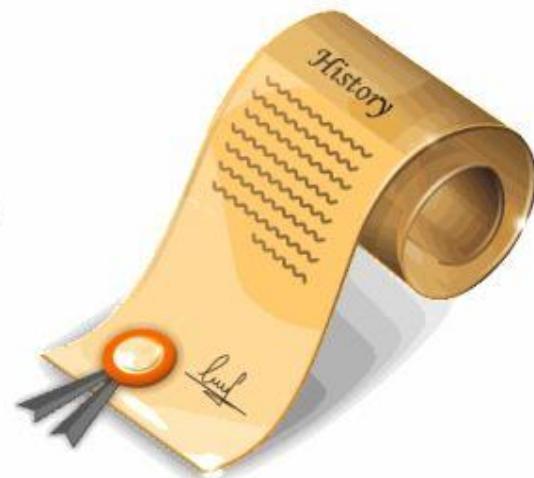
ALT BAŞLIKLAR

ULUSAL ORDUNUN KURULMASI

- Kuvay-i Milliye
- Düzenli Ordunun Kurulması
- Güney ve Güneydoğu Cephesi
- Doğu Cephesi
- TBMM - Sovyet Rusya İlişkilerinin Başlaması ve Moskova Görüşmeleri
- I. Dünya Savaşı'nda Ermeni Sorunu
- Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümrü Antlaşması
- Lozan'dan Günümüze Ermeni Sorunu
- TBMM - Gürcistan İlişkileri

Kuvay-i Milliye

- ❖ **Kuvay-i Milliye (Milli, Ulusal Kuvvetler)**, Mondros Ateşkes Antlaşmasından sonra başlayan işgaller sırasında çeşitli yörelerimizde düşmana karşı direniş yapan ulusal güçlere verilen addır.
- ❖ Kuvay-i Milliye önce Batı Anadolu'da Yunan işgaline karşı direniş yapan ulusal güçlere denmiş, daha sonra tüm direniş güçleri bu ad altında anılmıştır.

Kuvay-i Milliye

- ❖ Mondros Ateşkes Antlaşması'yla Türk Ordusu terhis edilmekte, silah ve cephanesi elinden alınmaktadır. İtilaf güçlerinin işgallerine, Ermeni ve Rum silahlı çetelerinin saldırıları eklenmekteydi.
- ❖ Bu durum karşısında Türk halkı, varlığını ve vatanını savunmak için harekete geçti. Müdafa-i Hukuk cemiyetleriyle örgütlenmeye, protesto ve mitinglerle ulusal uyanışa, kurduğu silahlı gruplarla direnişe başladı. Terhis edilmiş olmasına rağmen birçok Türk subayı el altından bu grupların kurulmasına yardım edip, sevk ve idaresinde görev almaktaydı.

Kuvay-i Milliye

- ❖ Kuvay-i Milliye, Ulusal Mücadele'nin başlarında öncelikle bölgeler direniş birlikleri olarak kuruldu. Daha sonra kongrelerle aralarında dayanışma ve koordinasyon sağlandı. Sivas Kongresi'nden sonra Ali Fuat Paşa, Batı Anadolu Genel Kuvay-i Milliye Komutanlığı'na atandı.
- ❖ TBMM'nin açılmasından sonra ise tek merkezden komuta edilmeye başlandı.
- ❖ Kuvay-i Milliye düzenli ve disiplinli ordu birlikleri değildi. Daha çok kendi şeflerinin buyruğu altında görev yapmaktaydılar. Düşmana karşı meydan muharebesine girişmemekte vur-kaç taktiğiyle mücadele etmekteydi.

Kuvay-i Milliye

- ❖ Düşman güçlerine pusu kurma, ikmal yoldan ve lojistik destek unsurlarına zarar verme, silah ve cephaneklerine baskınlar düzenlemeye gibi çeşitli yöntemler kullanmaktaydılar.
- ❖ Yunan ordusunun ilerleyişini belli bir ölçüde yavaşlatan ve zaman zaman durdurulan Kuvay-i Milliye, diğer yörelerimizde de başarılı mücadeleler sürdürmekte işgal güçlerine önemli kayıplar verdirmektedir.
- ❖ Kuvay-i Milliye, yalnızca işgal güçlerine değil, Ermeni ve Rum çetelerine karşı da büyük mücadele vermektede TBMM'ye karşı baş gösteren ayaklanmaları bastırmaktaydı.

Kuvay-i Milliye

- ❖ TBMM'nin emri altında düzenli ordular kuruluncaya kadar kahramanca mücadeler veren Kuvay-i Milliye vatan savunmasının sembolü, Ulusal Mücadele'nin kahramanları olmuşlardır. Daha sonra düzenli ordunun içerisinde yer alan Kuvay-i Milliye, Büyük Zafer'e ulaşıcaya kadar mücadelelerini devam ettirmiştir.

Düzenli Ordunun Kurulması

Kuvay-i Milliye hareketinin oluşumu özellikleri, mücadele yöntemleri ve başarıları Ulusal Mücadele'nin temelini oluşturmaktadır. Ancak tek merkezden komuta edilememekte, bazı Kuvay-i Milliye birliklerinin zaman zaman düzensiz ve disiplinsiz hareketleri, halkın tepkisine yol açmakta, dolayısıyla Ulusal Mücadele'ye olumsuz etki yapmaktadır. Kuvay-i Milliye, düşmanın düzenli ordularına önemli kayıplar verdirmekte, onların ilerleyişini belli oranda engellemekte, fakat durduramamıştır. Çünkü Kuvay-i Milliye'nin elinde hafif silahlar, işgal güçlerinin ise her türlü modern silahlar bulunmaktadır. Bu orduları Kuvay-i Milliye'nin yöntemleriyle vatan sınırları dışına atmak çok zor görünüyor. O günün savaş yöntemlerinde bir devletin veya ordunun kesin zafer kazanabilmesi için top yekün bir meydan muharebesine girişilmesi düşman güçlerinin imha edilmesi gerekmektedir. Bu gerçek düşünüldüğünde, düzenli ordu birlikleri olmayan Kuvay-i Milliye'nin düşman ordularıyla meydan muharebesine girebilmesi özellikleri ve silahları itibariyle mümkün değildi.

Bu gerçeği, Mustafa Kemal Paşa başlangıçtan itibaren tespit etmiş durumdaydı. Sivas Kongresi'nden sonra Ali Fuat Paşa, Batı Cephesi Kuvay-i Milliye Komutanlığı'na atanmış, oradaki birlikler arasında komuta birliği ve disiplin sağlanmaya çalışılmıştı.

Düzenli Ordunun Kurulması

Güney Cephesi'ne ise Kılıç Ali Bey gönderilerek ordaki birlikler düzen ve disiplin altına alınmıştır. TBMM'nin açıldığı sıralarda tek düzenli ordu Kâzım Karabekir Paşa'nın komutası altındaki 15. Kolordu idi. Kuvay-i Milliye birliklerinin Milli Savunma Bakanlığı'na bağlanması ve ihtiyaçlarının bu bakanlık tarafından karşılanması kararlaştırıldı. Bazı milletvekilleri ve Kuvay-i Milliye komutanları buna karşı çıkmaktaydilar. Bu sırada Ali Fuat Paşa komutasındaki Kuvay-i Milliye birlikleri Gediz'deki Yunan güçlerine karşı taarruz başlatmış ancak başarısızlığa uğramıştı. Karşı taarruzu geçen Yunan güçleri Dumlupınar sırtlarına kadar ilerledi. Gediz taarruzunda alınan yenilgi tartışmalara yol açtı. Karşılıklı suçlamalar yapıldı. Bu olay TBMM'nin emri altında düzenli ordular kurulmasının önemini açıkça ortaya koydu.

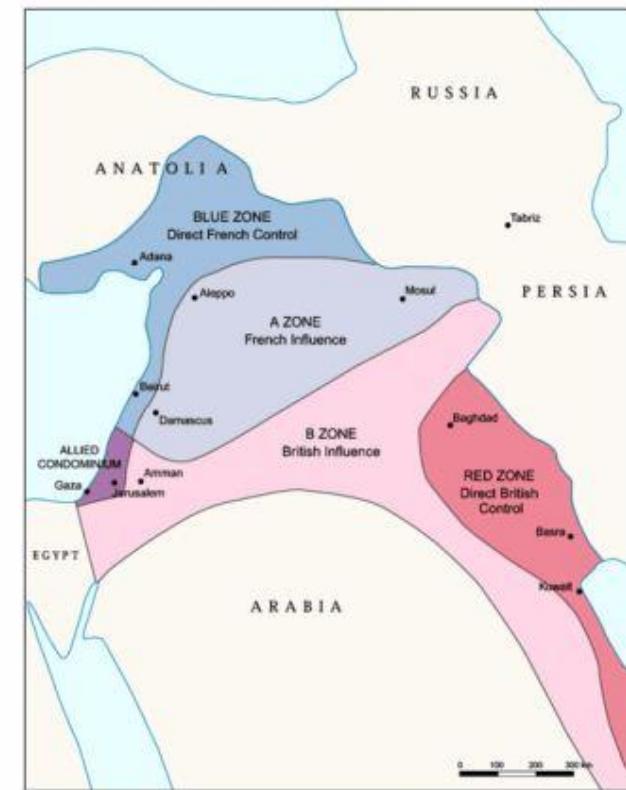
TBMM, 8 Kasım 1920'de Ali Fuat Paşa'yı Batı Cephesi komutanlığından alıp Moskova'ya büyükelçi olarak atadı ve düzenli ordu kurulmasına karar verdi. Batı Cephesi, Batı ve Güney Cepheleri olarak ikiye ayrıldı. Batı Cephesi Komutanlığı'na Genelkurmay Başkanı Albay İsmet Bey (İnönü), Güney Cephesi Komutanlığı'na da Albay Refet Bey (Bele) atandı. Düzenli ordunun kurulmasıyla Kuvay-i Milliye teşkilatına son verildi.

Güney ve Güneydoğu Cephesi

- ❖ Güney ve Güneydoğu Anadolu'daki ulusal mücadele, İtilâf Devletleri'nin Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak bu bölgelerimizi işgal hareketine girişmesiyle başladı.
- ❖ Birinci Dünya Savaşı sırasında İtilâf Devletleri, Osmanlı Devleti'nin topraklarını paylaşma konusunda aralarında çeşitli gizli antlaşmalar yapmışlardır.

Güney ve Güneydoğu Cephesi

- ❖ Bunlardan **Sykes-Picot Antlaşması'na göre**;
- ❖ Osmanlı Devleti'nin (Anadolu'nun güneyi dahil) Ortadoğu toprakları İngiliz ve Fransızlar arasında paylaşılmaktaydı. Ateşkesten sonra Sykes-Picot Antlaşması kararları çerçevesinde işgaller hemen başlatıldı. İngilizler; önce Musul, İskenderun, Kilis ve Antep'i daha sonra Maraş ve Urfa'yı, Fransızlar ise Adana, Mersin ve Osmaniye'yi işgal ettiler.

Güney ve Güneydoğu Cephesi

- ❖ Bölgede yaşayan Ermeniler işgal güçleriyle işbirliği yapıp Türk halkına karşı zulüm ve katliama giriştiler. Fransız işgal güçleri içinde onbin kadar Ermeni olduğu tahmin edilmektedir. Fransızların yardımıyla kurulan Ermeni İntikam alaylarının yaptığı baskın, zulüm ve katliam halkın tepkisine yol açmaktadır.
- ❖ İngiltere ile Fransa 15 Eylül 1919'da Ortadoğu topraklarını paylaşma konusunda yeni bir antlaşma yaptılar. Buna göre Irak ve Filistin İngiliz, Suriye, Lübnan, Çukurova ve Güneydoğu Anadolu'nun bazı bölgeleri Fransızlarda kalacaktı. Bu antlaşma gereğince İngilizler daha önce işgal ettikleri Maraş, Kilis, Antep ve Urfa'yı 29 Ekim - 5 Kasım 1919 günleri arasında Fransızlara devrettiler.

Güney ve Güneydoğu Cephesi

- ❖ İşgallerin başlamasından itibaren İngiliz, Fransız ve Ermenilere karşı mücadele etmek üzere **Müdafaa-i Hukuk Cemiyetleri** kuruldu. Mustafa Kemal Paşa, Güney ve Güneydoğu bölgelerindeki ulusal hareketi desteklemek ve organize etmek için subaylar gönderdi. Kısa süre içerisinde işgal güçlerine ve Ermenilere karşı Güney Cephesi ulusal güçleri oluşarak mücadeleye başlandı.

Maraş Savunması

- ❖ Maraş, önce İngilizler tarafından 22 Şubat 1919'da işgal edilmiş daha sonra 15 Eylül 1919 antlaşmasıyla Fransızlara verilmişti. 1919 Kasım ayı başlarından itibaren Maraş, Fransızlar tarafından işgal edilmeye başlandı. Fransız üniforması giymiş olan Ermeni çeteleri de işgal güçleriyle birlikte hareket etmekteydi. Fransız ve Ermeni saldırıları karşısında Maraş halkı direniş gösterince çatışmalar başladı.

Maraş Savunması

- ❖ 28 Kasım günü Fransız işgal gücü komutanının emriyle Maraş Kalesi'ne Fransız bayrağı çekilmesi halkın büyük tepkisine neden oldu. Bu olay üzerine avukat Mehmet Bey'in etrafında toplanan Maraşlı gençler, kaleye doğru harekete geçti. Bu arada Ulu Camii'de Cuma namazı kılmak üzere toplanan halka cami imamı Rıdvan Hoca'nın "kalesinde hür bayrağı dalgalanmayan esir bir memlekette Cuma Namazı kılınamaz" şeklindeki sözleri galeyana yol açtı. Kaleyi kuşatan halk Fransız bayrağını indirip Türk bayrağını yeniden Maraş kalesinin burçlarına astı.

Maraş Savunması

- ❖ Maraş halkının Fransız ve Ermenilere karşı mücadeleesinde **Sütçü İmam** olayının da önemli bir yeri vardır. Türk kadınlarına sarkıntılık yapan Ermeni asıllı Fransız askerlerine Sütçü İmam adındaki bir Türk genci ateş açarak birini öldürüp birkaçını yaraladı. Bu olay üzerine Fransızların şehirde başlattığı operasyona ve yaptığı tutuklamalara karşı Müdafaa-i Milliye Başkanı Aslan Bey halkı mücadeleye çağrırdı. Maraş halkı top- yekün direnişe geçti. 3. ve 20. Kolordulardan gelen genç subayların da katılımıyla mücadele güç kazandı. 20 Ocak 1920'de şiddetlenen ve şehrin tüm sokaklarına yayılan göğüs göğüse çarpışmalar 11-12 Şubat 1920 gecesi Fransızların Maraş'tan çekilmesiyle sonuçlandı.

Maraş Savunması

- ❖ **Maraş savunması**, Ulusal Mücadele'de büyük moral kaynağı olmuş, Maraşlıların gösterdiği kahramanlık tüm vatan topraklarının kurtuluşuna kadar devam etmiştir.
- ❖ Türkiye Büyük Millet Meclisi 1973 yılında Maraş'a kahramanlık ünvanı verip şehrini adını Kahramanmaraş olarak ödüllendirmiştir.

Urfa Savunması

- ❖ 1919 yılı başlarında İngilizler tarafından işgal edilen **Urfa 15 Eylül 1919 antlaşmasıyla Fransızlara** verildi. 1919 yılı sonlarında Fransızlar tarafından işgal edilmeye başlandı. Burada bulunan Ermenilerle işbirliği yapan Fransızlar halka baskı ve zulüm yaptılar. Urfa halkı bu baskılar karşısında teşkilâtlanmaya başladı. Urfa Müdafa-i Hukuk Cemiyeti halkı silahlı direnişe çağrırdı.

Urfa Savunması

- ❖ Mustafa Kemal Paşa'nın jandarma komutanı olarak Urfa'ya gönderdiği yüzbaşı Ali Saip Bey 3.000 kişilik bir askeri güç oluşturup Siverek'ten Urfa'ya doğru harekete geçti. Ulusal Mücadele veren aşiretlerin de katılımıyla şehre giren Ali Saip Bey, Fransızların şehri boşaltmasını istedi. 9 Şubat'ta şehrın yarısı işgalden kurtarıldı. Fransız ve Ermenilerle, ulusal güçler arasında iki ay kadar süren kanlı çarpışmalar oldu. İşgal güçleri tamamen çember içine alınınca Urfa'dan çekilme kararı aldılar. 11 Nisan 1920'de Urfa'dan çekilen Fransızlar daha sonra yeniden saldırıyla geçtilerse de bir kez daha yenilgiye uğradılar.
- ❖ Ulusal Mücadele'deki bu başarılarından dolayı Türkiye Büyük Millet Meclisi 1984 yılında Urfa'ya Şanlıurfa adını verdi.

Antep Savunması

İngilizler, Mondros Ateşkes Antlaşması'nın 7. maddesine dayanarak 15 Ocak 1919'da Antep'i işgal ettiler. 12 Mart'ta şehirde sıkıyönetim ilan edip Ermenilerin yardımıyla halkın elindeki silahları topladılar. Şehirde yaşayan Ermenilerden silah toplanmadığı gibi, Türklerden toplanan silahlar da Ermenilere verilmektedir. 15 Eylül 1919 antlaşması gereğince Antep Fransızlara verildiğinden 5 Kasım 1919'da Fransız birlikleri aralarında gönüllü Ermeni birlikleriyle beraber Antep'e girdiler. Şehirdeki Ermeni ahalinin işgal güçlerini sevinç gösterileriyle karşıladılar. Fransız işgaliye birlikte Antep'li Türkler, baskın, şiddet, tecavüz ve ölüme maruz kaldılar. Bütün bu hareketler Türk halkın teşkilatlanarak direnişe geçmesine neden oldu. Şehirde semt teşkilatları kuruldu. 23 Kasım 1919'da Anadolu ve Rumeli Müdafaası-i Hukuk Cemiyeti'nin Şubesi açıldı. "Şahin" takma adıyla tanınan Üsteğmen Sait Bey komutasındaki Kuvay-i Milliye 3 Şubat 1920'de Kilis'ten, Antep'e gönderilmekte olan Fransız birliklerini bozguna uğrattı. 24 Mart'ta daha büyük kuvvetlerle saldırıya geçen Fransızlara karşı Şahin Bey, az sayıda askeriyle karşı koymuş tek başına kalıncaya kadar mücadeleye devam etmiştir. Köprübaşı mevkiinde düşman karşısına çıkan Şahin Bey, silahını düşman üzerine boşaltmış, sonra da kırılmıştı. Şahin Bey şehit edildikten sonra Fransız birlikleri Antep'i kuşatma altına aldı.

Mustafa Kemal Paşa tarafından Antep'e gönderilen Kılıç Ali Bey, halkı teşkilatlandırmak direnişe devam etti. 1 Nisan 1920'de Fransızlara karşı toþyekün direniþ başlatan Antepliler her türlü zorluklara rağmen kahramanca savaştılar. 6000 evladını şehit veren, hiçbir yerden yardım alamayan, silah ve cephanesi tükenen Antepliler, 9 Şubat 1921'de şartlı olarak teslim oldu. Türkiye Büyük Millet Meclisi 6 Şubat 1921'de kabul ettiği bir yasayla bu kahramanlar diyarı kentimize "Gazi"lik ünvanını verdi ve kentin adı Gaziantep oldu.

Adana Savunması

❖ İtilâf Devletleri, **Mondros Ateşkes Antlaşmasının 7. maddesine dayanarak 1918 yılı sonrasında Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerini işgale başladılar.** İskenderun-Osmaîiye yönünde ilerleyen Fransız işgal güçlerine karşı ilk direniş mücadeleşi Dörtyol'un Özerli köyü mevkiiinde yapıldı. İşgal güçleri 28 Mayıs 1920'de Osmaniye'yi işgal ettikten sonra birliklerinin bir kısmını Maraş, Antep, Urfa yönüne, diğer bir kısmını Adana, Mersin, Pozantı, Kozan ve Feke'ye şevkettiler.

Adana Savunması

- ❖ Fransızların Çukurova'yı işgale başlamasıyla birlikte harekete geçen Ermeniler, Fransızlar- dan aldıkları yardım ve destekle intikam alayları kurdular. Türk Ordu- su'nun Çukurova'dan çekilmesinden sonra Fransız ve Ermeni saldırıları şiddetlendi. Maraş, Urfa ve Antep'te halka yapılan zulüm ve katliam burada uygulanmaktadır.

Adana Savunması

❖ Çukurova'da yaşayan Türkler bu katliamlar karşısında Toros'lara çekildi. Fransızlar Pozantı'ya kadar ilerledi. Gülek Boğazı'nı kontrol altına almaya çalışan Fransız güçleriyle Kuvay-i Milliye arasında şiddetli çarpışmalar yaşandı. 11. Tümen tarafından desteklenen Kuvay-i Milliye bir Fransız taburunu komutanı ile birlikte esir aldı. Bu arada Kozan ve Saimbeyli'deki Ermeni çeteleri de mağlup edildi. **5 Ağustos 1920'de Mustafa Kemal Paşa, Pozantı'ya gelerek Kuvay-i milli- yecilerle bir toplantı yaptı.** Kuvay-i Milliye karşısında başarısız olan Fransızlar bir müddet Adana, Tarsus ve Mersin'in şehir merkezlerine tutunabildiler.

Adana Savunması

- ❖ **Güney ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde halkın işgallere karşı direnişi Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında büyük önem taşımaktadır.** Fransızlar ve Ermeniler bu eşsiz vatan savunması sırasında yenilgiye uğramıştır. Sakarya Zaferi'nin kazanılmasının ardından Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile 20 Ekim 1921 Ankara Antlaşması'ni imzalayan Fransızlar Hatay, İskenderun dışında Güney bölgesindeki askerlerini çekmeye başladı. Adana ilimiz de 5 Ocak 1922'de Fransız işgalinden kurtuldu.

Doğu Cephesi

Birinci Dünya Savaşı'nın sonlarına doğru Rusların, Brest-litovsk Antlaşması'yla savaştan çekilmesi üzerine Türk Ordusu Kafkasya'da üstünlüğü ele geçirdi. Brest-litovsk Antlaşması'nın 4. maddesi gereğince Elviye-i Selâse (Kars, Ardahan, Batum)'nın Ruslar tarafından boşaltılması ve bu üç sancakta halk oylaması yapılması kararlaştırılmıştı. Antlaşma imzalanmadan önce Rus kuvvetleri çekilmeye başlamış, onların boşaltığı yerler kendileri tarafından silahlandırılan Ermeni ve Gürcüler tarafından ele geçirilmeye başlanmıştı. Bölgede yaşayan Türkler'e baskı, zulüm ve katliam yapılmaktaydı. Bu gelişmeler üzerine harekete geçen Türk birlikleri 3. Ordu Komutanı Vehip Paşa'nın başlattığı harekatla 1877 - 1878 sınırına ulaşmış ayrıca Ahıska ve Ahılkelek kasabaları da Türkiye'ye katılmıştı. Brest-litovsk Antlaşması gereğince Elviye-i Selâse'de 62 bölgede 12 Haziran 1918'de plebisit (halk oylaması) yapıldı. Oy sahibi 87.048 kişiden 86.129'u Türkiye'ye katılıma evet dedi. Yapılan oylama Gürcü, Ermeni ve Rus hükümetleri tarafından kabul edilmedi.

Doğu Cephesi

Mondros Ateşkes Antlaşması'nın imzalanmasından sonra İtilâf Devletleri, 8 Kasım 1918'de Osmanlı Hükümeti'ne verdikleri notada bütün Türk kıtalarının Ateşkes Antlaşmasının 11 ve 15. maddeleri gereğince Kafkasya'dan çekilmesini istediler. 9. Ordu Komutanı Yakup Şevki Paşa'nın girişimlerinden olumlu sonuç alınamayınca Türk Ordusu 25 Ocak 1919'da Elviye-i Selâse'den çekildi. Türk Ordusu'nun Kafkasya'dan çekilmesiyle bölgede yeniden Ermeni ve Gürcü tehditesi başgösterdi. Bu durum karşısında teşkilatlanan bölge halkı Güneybatı Kafkas Geçici Hükümeti (Cenub-i Garbi Kafkas Hükümet-i Muvakkata-i Millîyesi)'ni kurdu. Ancak bu hükümet İngilizler tarafından dağıtıldı. 24 Aralık 1918'de Batum'u işgal eden İngilizler, Batum ve dolayları ile Kars ve Ardahan'ın barış konferansına kadar kendi işgalleri altında kalacağını açıkladılar. Batum'un işgalinden sonra İngilizler kurdukları geçici idareye Gürcü, Ermeni ve Rum memurları tayin etmekte el koydukları depolardaki silah ve cephaneyi onlara dağıtmaktaydılar. İngilizler ve onların desteği altındaki Gürcü ve Ermeniler, Türklerin yaşadığı bölgeleri işgal etmeye çalışıyordu.

TBMM - Sovyet Rusya İlişkilerinin Başlaması ve Moskova Görüşmeleri

- ❖ TBMM 26 Nisan 1920'de Sovyet Rusya hükümetine bir nota göndererek TBMM'yi tanıtmaya, emperyalist devletleri Anadolu'dan kovmak için kendilerine yardım etmeye, Kafkas yolunu açmaya ve hatta aralarında bir ittifak kurmaya çağrırmaktaydı.
- ❖ Sovyet Rusya hükümeti de Türkiye gibi Batılı devletlerin tehditi altında bulunduğu düşündüğünden bu notaya 37 gün sonra olumlu cevap gönderdi. Sovyet Dışişleri Komiseri Çiçerin bu teklifi memnuniyetle kabul ettiklerini ve karşılıklı olarak temsilciler göndermek suretiyle ilişkilerin geliştirilebileceğini bildirdi.

TBMM - Sovyet Rusya İlişkilerinin Başlaması ve Moskova Görüşmeleri

- ❖ **TBMM, Dışişleri Bakanı Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyeti 11 Mayıs 1920'de Rusya'ya gönderdi.** 19 Temmuz 1920'de Moskova'ya ulaşan Türk heyeti ile Sovyet Dışişleri Komiseri Çiçerin arasında 24 Temmuz 1920'de görüşmeler başladı. Türk-Sovyet resmi görüşmeleri ise 13 Ağustos 1920'de başladı. Ancak bu görüşmelerden üç gün önce 10 Ağustos'ta Sovyetlerin Tiflis'te Ermeniler ile bir anlaşma imzaladıkları öğrenildi. Bu tarihe kadar çok olumlu giden ve Rusya'dan para, silah ve diğer askeri malzeme yardım konusunda önemli ilerlemeler kaydeden Türk heyeti, 13 Ağustos'taki toplantıda Çiçerin'in Van ve Bitlis konusundaki istekleri ile Ermenilerle yaptıkları anlaşmadan söz etmesi üzerine endişeye düştüler.

TBMM - Sovyet Rusya İlişkilerinin Başlaması ve Moskova Görüşmeleri

- ❖ 24 Ağustos 1920'de Türk heyeti ile Sovyet heyeti bir anlaşma tasarısı üzerinde birkaç madde hariç mutabakat sağladı. Ancak Rusların, Londra'da yapılmakta olan Rus-İngiliz görüşmelerini tehlikeye düşürmemek, Kafkasları ele geçirme ve Beyaz Rus liderlerinden General Wrangel'e karşı yürüttükleri mücadele kapsamlı bir anlaşma yapılamamasına neden oldu.
- ❖ TBMM, 2 Eylül'de Bekir Sami Bey'e bir talimat göndererek, Bolşevik Rusya'nın niyetlerini bildirdi. Buna Ermeni sorunu da eklenince Moskova görüşmeleri kesintiye uğradı.

I. Dünya Savaşı'nda Ermeni Sorunu

- ❖ Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin Almanya'nın yanında savaşa girmesi, Ermenilerin bağımsızlık elde etmeleri açısından büyük bir fırsat olarak görülmüştür.
- ❖ Taşnak ve Hınçak komiteleri başta olmak üzere Ermeni örgütleri savaş öncesinde hazırlıklarını tamamlamış ve topyekün ayaklanma çıkarmak için en uygun zamanı beklemeye başlamıştı. Osmanlı Hükümeti, Ermenilerin hazırlıklarından kuşkulanmış, 1914 Ağustos'unda Taşnaksutyun ileri gelenleriyle yaptığı toplantıda onları uyarmıştır. Taşnak yöneticileri bir yandan savaşa girmesi halinde Osmanlı Devleti'ne sadık kalacaklarını taahhüt ederken, diğer yandan örgütüne şu gizli talimatı vermiştir:

I. Dünya Savaşı'nda Ermeni Sorunu

- ❖ “Ruslar, Osmanlı sınırlarını geçtiklerinde çok sayıda isyan çıkarılacak, Türk ordusu ile Rus ordusu arasında savaş başlayınca Ermeniler cephe gerisinde harekete geçerek Türk ordusunu iki ateş arasına alacaktır. Osmanlı ordusundaki Ermeni asıllı askerler silahlarıyla birlikte kıtalarından firar edecek ve silahlarıyla birlikte çeteler oluşturup Ruslarla birleşeceklerdir.”

I. Dünya Savaşı'nda Ermeni Sorunu

I. Dünya Savaşı'nda Ermeni Sorunu

Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması ve Osmanlı Devleti'nin savaşa katılmasıyla birlikte Ermeniler hazırlığı yaptığı tüm planlarını uygulamaya başladılar. Osmanlı ordusunda bulunan Ermeni asıllı askerler silahlarıyla birlikte firar ederek Rus kuvvetlerine katıldılar. Ermeni okul ve kiliselerinde saklanan silahlar çetelere dağıtıldı. Osmanlı ordusunu arkadan vuran Ermeniler, savunmasız şehirlerinde katliama girişti. Osmanlı Meclis-i Mebusan'ındaki Ermeni milletvekillerinden Erzurum mebusu Karakin Pastrmacıyan, Kozan mebusu Hamparsum (Murat) Boyaciyari ve Van mebusu Varam Papazyan Doğu'daki savaş bölgесine giderek Ermeni silahlı çete birliklerinin başına geçtiler. Kayseri, Zeytin, Bitlis, Muş, Diyarbakır, Elazığ, Erzurum, Sivas, Trabzon, Ankara, Adana, Urfa, İzmit, Adapazarı, Bursa, Musa Dağı, İzmir, Maraş, İstanbul, Antep ve Halep'te isyanlar çıkan Ermeni çeteleri, 15 Nisan 1915'te Rus ordusundaki Ermenilerle birleşerek Van'ı işgal ettiler. Aram Manukyan'ı vali tayin eden Ermeniler 20 binden fazla Türk'ü katlettiler.

Osmanlı Hükümeti, bu olaylar üzerine 27 Mayıs 1915 tarihinde sevk ve iskan kararnı aldı. "Vakt-i seferde icraat-ı hükümete karşı gelenler için cihet-i askeriyece ittihaz olunacak tedabir hakkında kanun-ı muvakkat." Kısaca "Tehcir Kanunu" (Zorunlu göç) olarak bilinen Yasa'ya göre savaşın devam ettiği Doğu Anadolu'da Ruslara yardım eden Ermenilerle, Türklerin oturdukları yerlerde katliama girişen, isyan çıkan ve Türk ordusunu arkadan vuran Ermeniler, o tarihlerde henüz savaş alanı olmayan Suriye, Filistin ve Lübnan bölgelerine zorunlu göçe tabi tutuldu. Adana, Ankara, Dörtyol, Eskişehir, Halep, İzmit, Kayseri, Mamuratüla- ziz, Sivas, Trabzon, Yozgat, Kütahya, Erzurum vilayetlerinden 9 Haziran 1915'ten 8 Şubat

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümrü Antlaşması

❖ **Brest-litovsk Antlaşmasından** sonra bağımsızlığını ilan eden Ermeniler, Mondros Ateşkes Antlaşması'ndan sonra Doğu Anadolu'ya yöneldiler. Mütarekenin 24 maddesi ile Vilâyat-ı sitte'ye (Erzurum, Van, Bitlis, Elazığ, Sivas, Diyarbakır) göz diken Ermeniler, Türk Ordusunun ateşkes koşulları gereğince Kafkasya ve Elviye-i Selase'den çekilmelerini fırsat bilerek saldırıyla geçtiler. Bölgedeki Türk halkı Ermeni çetelerinin zulüm, işkence ve katliamlarına maruz kaldı. **15. Kolordu Komutanı Kâzım Karabekir Paşa 22 Mart 1920'de Ermenilere verdiği notada katliamlara son verilmesini istedi.**

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümruk Antlaşması

- ❖ Ermenilerin bir başka hedefi de Türkiye'nin Sovyet Rusya ile irtibat sağlamasını ve Rusya'nın Türkiye'ye yardım göndermesini engellemekti. Ermeniler saldırılarını Bekir Sami Bey başkanlığındaki heyet Moskova'ya giderken daha da şiddetlendirmişlerdi. Ermeniler bir yandan katliamlarına devam ederken diğer yandan ABD Başkanı Wilson'un sınırlarını tayin edeceği ve İtilaf devletlerince de kabul edilen Büyük Ermenistan Devleti'nin kurulması için siyasi faaliyet yürütüyorlardı.

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümrü Antlaşması

- ❖ Sovyet Rusya "Menşeviklerin" iktidarda bulunduğu Gürcistan ve Ermenistan'da Bolşevik yönetimler kurarak bu bölgeyi Sovyetleştirmek için harekete geçmişti. Ayrıca Elviye-i Selase'ye göz diken Sovyet Rusya, ordularını bölgeye doğru yaymaya çalışıyordu. TBMM Doğu'da- ki bu tehlikeli gelişmeler üzerine 15. Kolordu'yu Doğu Cephesi Ordusu olarak yeniden düzenledi. Doğu vilayetlerinde seferberlik ilan ederek Ermenilerle savaşmak için hazırlıklara başladı. Bu hazırlıklar devam ederken 22 Haziran 1920'de Batı'da Yunan saldırısının başlaması TBMM'yi zor durumda bıraktı ve Ermeniler üzerine harekatın bir müddet ertelenmesine yol açtı.

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümruk Antlaşması

- ❖ **Ağustos 1920'de Sevr Antlaşması'nın** imzalanmasından cesaret alan Ermeniler 12 Ağustos 1920'de Oltu'ya kadar ilerlediler, bu yörede çok sayıda Türk köyünü yaktılar ve katliama giriştiler. Ermenilerin bu saldırıları üzerine TBMM 20 Eylül'de **Kazım Karabekir Paşa**'ya kesin taarruz emrini verdi.

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümruk Antlaşması

- ❖ 28 Eylül 1920'de Ermeniler üzerine taarruz başlatan Kazım Karabekir Paşa, Sarıkamış, Merdinek (Göle) ve Kars'ı işgalden kurtardı. Türk Ordusu 7 Kasım'da Gümruk'ye ulaştı. 17 Kasım 1920'de Ermeniler bütün ateşkes şartlarını kabul edeceklerini bildirdiler.
- ❖ Bunun üzerine Gümruk'ta ateşkes görüşmeleri yapıldı. TBMM hükümetini Kâzım Karabekir Paşa temsil etti. 2/3 Aralık 1920'de Gümruk Antlaşması imzalandı.

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümrü Antlaşması

Gümrü Antlaşması'nın bazı maddeleri şunlardır:

- ⇒ Doğu sınırı Aras Nehri-Çıldır Gölü hattına kadar uzanacaktır.
- ⇒ Kars, Sarıkamış, Kağızman, Tuzluca ve İğdır Türk tarafında kalacaktır.
- ⇒ Ermenistan Hükümeti TBMM tarafından kesinlikle reddedilmiş olan Sevr Antlaşması'nı hükümsüz sayıp bir kışkırtma aracı olan Avrupa ve Amerika'daki temsilci heyetlerini geri çağırmayı savaşçı kişileri hükümet yönetiminden uzak tutmayı yükümlenir.
- ⇒ Türklerle karşı silah kullanmış ya da öldürme olaylarına katılmış olanların dışındaki Ermeniler en geç altı ay içinde Türkiye'ye dönebilecektir.
- ⇒ Ermenistan Türkiye'ye karşı hiçbir düşmanca harekette bulunmayacaktır.

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümüş Antlaşması

- ❖ Gümüş Antlaşması, TBMM'nin kazandığı ilk askeri ve siyasi zafer olmasından büyük önem taşımaktadır.
- ❖ Doğu'da Misak-ı Milli sınırlarına ulaştı ve Sevr Antlaşması'nın geçersiz olduğu kanıtlandı. Ermenilerden çok miktarda silah ve cephane ele geçirildi. Bu antlaşmadan sonra Doğu Cephesi'ndeki Türk birliklerinin bir kısmı Batı Cephesi'ne gönderildi. Ermenilerin, Doğu Anadolu'daki katliamlarına ve devlet kurma iddialarına son verildi. Diğer cephelerdeki mücadele azmini güçlendirdi.

Kurtuluş Savaşı'nda Ermenilerle Yapılan Savaş ve Gümrü Antlaşması

- ❖ Gümrü Antlaşmasından hemen sonra 5 Aralık 1920'de Sovyet Rusya Ermenistanı işgal etti. 10 Aralık'ta kurulan Ermenistan Sovyet Hükümeti, TBMM Hükümeti'ne başvurarak antlaşma koşullarının değiştirilmesini istedi. Bu istek kabul edilmeyince Ermeni Hükümeti Gümrü Antlaşmasını onaylamadı. Ancak 13 Ekim 1921'de imzalanan Kars Antlaşması, Kafkas Hükümetleriyle birlikte Ermenistan Hükümeti tarafından da imzalanarak bölgedeki sınırlar kesinleşti.

Lozan'dan Günümüze Ermeni Sorunu

Lozan Barış görüşmeleri sırasında Ermeniler, İtilâf Devletlerinden Anadolu toprakları içinde yer alan ve Sevr Antlaşması'yla kendilerine verilecek olan bölgeleri istediler. Ancak Lozan'daki Türk heyetinin yeniden gündeme getirilmeye çalışılan "Ermeni Yurdu" isteklerine şiddetle karşı çıkması sonucu antlaşmada Ermenilerle ilgili özel bir hüküm yer almadi. Lozan Barış Antlaşması'ndan sonra da Ermeniler, Rusya ve Batılı devletler nezdinde istek ve iddialarını sürdürdüler. II. Dünya Savaşı sonunda yine galip devletlere başvuran Ermeniler beklenelerine olumlu cevap alamadılar.

1965 yılında uluslararası boyutta Türkiye karşıtı Ermeni propagandası başlatıldı. Dünyanın çeşitli ülkelerinde yaşayan Ermeniler sözde soykırımın 50. yıl dönümünü anma adı altında etkinlikler düzenlediler. Ayinler, toplantılar, konferanslar yaparak destek toplamaya çalıştilar. Başta ABD olmak üzere çeşitli ülkelerde Ermeni lobileri kurdular. Dinsel ve siyasal alanlarda başlatılan bu faaliyetler daha sonra başta ASALA olmak üzere çeşitli Ermeni terör örgütlerinin kanlı eylemlerine dönüştü. 1919 yılında İstanbul ve Erivan'da başlatılan NEMESIS (İntikam) hareketi 1921-1922 yıllarında Talat Paşa, Cemal Paşa, Sait Halim Paşa başta olmak üzere Osmanlı yöneticilerinin öldürülmesi eylemlerini gerçekleştirmiştir.

Lozan'dan Günümüze Ermeni Sorunu

1970'li yıllarda ise daha geniş çaplı ve uluslararası destekli silahlı eylemler başlatıldı. 1973 yılında Türkiye'nin Los Angeles Başkonsolosu Mehmet BAYDAR ve yardımcısı Bahadır DEMİR'in Yanıkyan adlı bir Ermeni tarafından şehit edilmesiyle başlayan terör hareketleri 1985 yılına kadar sürdü. Aralarında büyükelçiler ve başkonsoloslar olmak üzere 34 Türk diplomat şehit olurken yüzlerce kişi de yaralandı.

1985 yılından itibaren yayın, propaganda ve lobisilik faaliyetlerine ağırlık veren Ermeniler, sözde soykırım iddialarını bazı ülkelerin parlamentolarında kabul ettirdiler.

Türkiye'nin gelişmesini hazırlamamış olan yeraltı ve yerüstü kaynakları üzerinde hesaplar yapan, jeopolitik ve jerostratejik önemini kendi çıkarları doğrultusunda kullanmak isteyen güçler, yine Ermeni oyununu oynamaya çalışıyorlar. Avrupa Birliği'ne girmeye hazırlanan Türkiye'nin bu girişimini başarısızlığa uğratmak, çeşitli tavizler koparmak veya Türkiye üzerindeki amaçlarını gerçekleştirmek isteyenler sözde soykırım iddialarını kabul etme tehdidiyle baskı oluşturmaya çalışmaktadır. Asılsız iddiaların 90. yıldönümünü bahane eden güçlerin son zamanlarda faaliyetlerini yoğunlaştırdıkları görülmektedir.

Lozan'dan Günümüze Ermeni Sorunu

Yüzyıllarca Türklerle bir arada, yan yana dostça yaşayan Ermeniler, terör örgütlerinin saldırısını protesto etmek için İstanbul'da üstüne benzin dökerek kendini yakan Ermeni asıllı Türk vatandaşı Artin PE- NİK'in, "Emperyalist devletlerin oyununu oynuyorsunuz... sizi aldatıyorlar... Türklerle Ermeniler dün olduğu gibi bugün de yan yana, kardeşçe yaşamaya devam edeceklerdir." sözlerini dikkate almaları gereklidir. Geçmiş olaylar üzerinden çıkar sağlamaya çalışmakla insanlığa ve barışa hizmet edilemez. Tarihi gerçeklerle yüzleşip bütün yanlışlıklar, hatalar, oyunlar ve iftiralardan gerekli dersler çıkarılmalı, barış ve diyalog kapıları daima açık tutulmalıdır.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ TBMM'nin Gürcistan'a karşı yürüttüğü politikalar şu esaslara dayanıyordu:
  - ⇒ Gürcülerin işgal ettiği Batum, Artvin ve Ardahan'ın Türkiye'ye geri verilmesi, Ermenilerle yapılan savaşta Gürcülerin tarafsız kalması, iki ülke arasında sınır sorunlarının barışçı anlayışlar doğrultusunda halledilmesidir. TBMM, Gürcistan ile sorunlarının çözümünün Sovyet Rusya ile Anadolu arasında bir tampon bölge oluşması açısından olumlu olacağını düşünüyordu.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ Gürcüler ise Türkiye'nin Elviye-i Selâse üzerindeki isteklerini endişeyle karşılıyor ve Ermenilerin yenilmesi halinde Türkiye ile karşı karşıya gelmekten korkuyorlardı. Bu nedenle Ermenilere yardım etmemiş ve Türkiye'ye karşı yumuşak bir politika izlemeyi tercih etmişlerdir. Gürcülerin tedirginliğini önlemek için Tiflis'e diplomatik bir heyet göndermeyi teklif eden TBMM, Gürcülerden gelen olumlu mesaj üzerine Albay Kazım Bey başkanlığında bir heyeti Tiflis'e hadi olmuştu.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ 13 Kasım 1920'de Tiflis'e varan Kazım Bey, TBMM'nin Gürcistan'ın bağımsızlığını tanıdığını ve her iki ülkenin karşılıklı çıkarlar doğrultusunda iyi ilişkiler kurması gerektiğini belirtmiştir.
- ❖ Ancak bu iyi ilişkilerin kurulabilmesi için Gürcülerin haksızca işgal ettiği oysa Brest-litovsk Antlaşması gereğince Türkiye'ye verilmesi gereken Batum sorununun aşılması gerekiyordu. Bu konuda yapılan görüşmeler bir türlü çözüme bağlanamıyordu.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ Gürcülerle ikinci temas Moskova'ya gitmekte olan **Yusuf Kemal (Tengirşen) Bey başkanlığındaki Türk heyetinin** 1921 Ocak ayı ortalarında Tiflis'e uğraması ve burada birkaç gün Gürcü liderlerle yaptığı görüşmelerle sağlanmıştır. Gürcüler, Batum'dan taviz vermekszin Türkiye ile bir ittifak anlaşması yapmayı hatta buna diğer Kafkas ülkelerinin de katılmasını böylece Sovyet Rusya'ya karşı bir Kafkas Konfedeasyonu kurulmasını istemektedir.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ Kafkaslardaki bu durum **Londra Konferansı'nda** da ele alınmış ve İtilaf Devletleri Bolşevik Rusların bölgeden uzaklaştırılması için Türklerin Kafkas ülkeleri ile ittifak yapmasını uygun bulmuşlardı. Ancak bu ittifakın gerçekleşmesi için fili bir yanında bulunmuyorlardı.
- ❖ Bolşevik Ruslar, Kafkaslardaki gelişmelerden rahatsız olmakta, bölgede kendi çıkarlarına uygun bir zemin oluşturma ve Kafkasları ele geçirme planları yapmaktadır.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ Bolşevik Ruslar, TBMM Hükümeti'nin Gürcülerle Sovyet Rusya'ya karşı gizli bir anlaşma yapmış olmasından şüpheleniyor ve İngilizlerin de bu ittifaka olumlu yaklaşlığını düşünüyorlardı. Böyle bir oluşuma engel olmak için Gürcistan'da Bolşevikliği yayacak propagandalar yapıyordular. Ayrıca para ve silah bakımından desteklediği Bolşevik İhtilal Komitesi kurulmasını sağlayarak bunlar vasıtasiyla iktidarı ele geçime çalışmaları yürütüyorlardı.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

- ❖ Gürcistan'da iktidarı ellerinde bulunduran Menşevik hükümet Bolşeviklerin hükümeti devirme hatta Gürcistanı işgale hazırlamaları karşısında hem Batı'dan hem de Türkiye'den yardım istedi. Ancak Türkiye ile Batum konusunda anlaşma sağlanamamış, Batı'dan da bekledikleri yardımlar gelmemiştir. 12 Şubat 1921 'de Gürcistanı işgal etmek üzere harekete geçen Ruslarla Gürcüler arasında çarşılmalar başladı. Sovyet Kızılordu'su 20 Şubat'tan itibaren direnişi kırarak Gürcistanı işgale başladı.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

TBMM-Gürcistan ilişkisi

Gürcistan'ın Batum dahil bazı bölgelerinin geçici olarak Türkler tarafından işgal edilmesini istiyordu. Ancak bu teklif Mustafa Kemal Paşa tarafından kabul edilmemiştir.

Bolshevik Ruslar, TBMM Hükümeti'nin Gürcülerle Sovyet Rusya'ya karşı gizli bir anlaşma yapmış olmasından şüpheleniyor ve İngilizlerin de bu bir ittifaka olumlu yaklaşlığını düşünüyorlardı. Böyle bir oluşuma engel olmak için Gürcistan'da Bolshevikliği yayacak propagandalar yapıyorlardı. Ayrıca para ve silah bakımından desteklediği Bolshevik İhtilal Komitesi kurulmasını sağlayarak bunlar vasıtasyyla iktidarı ele geçireme çalışmaları yürütüyorlardı. Gürcistan'da iktidarı ellerinde bulunduran Menşevik hükümet Bolsheviklerin hükümeti devirme hatta Gürcistan'ı işgale hazırlamaları karşısında hem Batı'dan hem de Türkiye'den yardım istedi. Ancak Türkiye ile Batum konusunda anlaşma sağlanamamış, Batı'dan da bekledikleri yardımlar gelmemiştir. 12 Şubat 1921'de Gürcistan'ı işgal etmek üzere harekete geçen Ruslarla Gürcüler arasında çarpışmalar başladı. Sovyet Kızılordu'su 20 Şubat'tan itibaren direnişi kırarak Gürcistan'ı işgale başladı.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

TBMM-Gürcistan ilişkisi

Gürcistan'ın Ruslar tarafından işgal edilmeye başlanması üzerine TBMM, 22 Şubat 1921 tarihinde Gürcü hükümetine bir ultimatom vererek Brest-Litovsk Antlaşması ile Türkiye'ye verilen ve halen Gürcülerin elinde bulunan Artvin ve Ardahan'ın iadesini istedi. Hemen cevaplandırılması istenen bu ultimatomun reddedilmesi halinde Ermenileri mağlup eden Doğu Cephesi Ordusu'nun Artvin ve Ardahan üzerine gönderileceği sert bir şekilde Gürcülere iletildi. Bu sırada Menşevik Hükümeti'nin temsilcisi Medivani Ankara'da temaslarını sürdürmekteydi. Ruslarla savaş halinde bulunan Gürcüler Türkiye ile bir savaşı göze almadığından hatta Türkiye'nin yardımına ihtiyaç duyduğundan ultimatoma olumlu cevap verdi. Gürcüler Artvin ve Ardahan'daki kuvvetlerini hemen çektiler.

Gürcistan'ın Sovyet Rusya tarafından işgal edilmesini önleyemeyen Menşevik hükümet 25 Şubat 1921'de Tiflis'i boşaltıp Batum'a çekildi. Bu sırada Moskova'da Türk ve Sovyet heyetler arasında görüşmeler devam ediyordu. Rus kuvvetleri Batum'a çekilmiş olan Gürcü hükümetini buradan da çıkarmak ve Batum'u işgal etmek üzere ilerlemeye devam ediyordu. Batum'un Ruslar tarafından işgalini önlemek isteyen TBMM Hükümeti Kazım Karabekir Paşa'nın hazırlıklı olmasını istedti. Kazım Karabekir Paşa Batum konusunun Moskova'daki görüşmeler sonrasında bırakılmasını ve diplomatik yollarla bir çözüme kavuşturulmasının daha uygun olacağını, aksi takdirde Türk ve Rus kuvvetleri arasında çatışma çıkışlığını düşünüyordu. Bu gelişmeler üzerine Albay Kazım Bey komutasındaki Türk kuvvetlerine Batum yönünde ilerleme emri verildi.

TBMM - Gürcistan İlişkileri

TBMM-Gürcistan ilişkisi

6 Mart 1921'de Gürcistan elçisi, Batum, Ahıska ve Ahilkelek'in Türk kuvvetleri tarafından, işgal edilmesinin Gürcü hükümeti tarafından kabul edildiğini bildirdi. Bu sırada Ruslar Batum'a doğru ilerleyişlerini sürdürüyorlardı. TBMM Hükümeti Batum'un Misak-ı Milli sınırları içinde yer aldığı, Menşevik Hükümeti ile Ruslara karşı bir ittifak yapmanın söz konusu olmadığı, Batum'da Gürcü sivil idaresinin devam edeceğinin yönünde açıklamalarda bulundu. Türk Ordusu 8 Mart 1921'de Ahıs- ka, 11 Mart'ta Batum ve 14 Mart'ta da Ahilkelek'e girdi.

Ruslar Batum'a ulaşmadan bir hafta önce Türk Ordusu Batum'a girmiştir. Albay Kazım Bey yayımladığı bildiride Batum'u devraldıklarını ve kendisinin genel vali olduğunu ilan etti. Aynı sıralarda Bolşevik İhtilal Komitesi Başkanı Kafteradze'de Batum'un kendilerinin idaresinde olduğunu Türk işgalini tanımadıklarını ilan etti. Bolşevik Gürcüler Batum'a giren Türk kuvvetlerine saldırınca çatışmalar başladı. Rus kuvvetleri bu çatışmalara direkt olarak katılmadılar. Bir hafta süren çarışmalardan sonra 19 Mart günü ateşkes sağlandı. Gürcü Hükümeti 17 Mart'ta Batum'u terketti. Bu arada 16 Mart 1921 tarihinde Türkiye ile Sovyet Rusya arasında Moskova Antlaşması imzalanmış, Batum, Ahıska ve Ahilke- lek Türk sınırları dışında, Artvin ve Ardahan ise Türk sınırları dahilinde kalmıştı. Bu arada Gürcüler 17 Mart'ta Sovyet işgalini kabul ettiklerini açıkladılar.

12. Hafta Ders Konuları Burada Sonlanmaktadır

HOŞÇAKALIN

TEKRAR